

Павло Гай-Нижник,
доктор історичних наук,
провідний науковий співробітник
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України

ДВА УЛЬТИМАТУМИ ВОЛОДИМИРА ПУТІНА НАТО: основні фази оголошення (2007 р.) та ескалації (2021 р.) нової холодної війни рф супроти Заходу

Анотація. У статті розглянуто агресивну політику рф стосовно НАТО загалом і США зокрема в контексті її риторики щодо демонтажу так званого однополярного світу і вимог трансформування усталеної системи безпеки, найперше — на Європейському субконтиненті. Йдеться насамперед про два ультиматуми в. путіна, які стали маркером гранд-стратегії росії в зовнішній політиці. Перший прозвучав у промові російського президента 10 лютого 2007 року на міжнародній безпековій конференції в Мюнхені і фактично став оголошенням початку нової холодної війни між росією і Заходом. Другий ультиматум було задокументовано й передано 15 грудня 2021 року представнику держсекретаря США як перелік вимог із гарантій безпеки для рф і проєкт Угоди про заходи забезпечення безпеки Росії та держав-членів Північноатлантичного договору, який став прелюдією ескалації протистояння між Заходом і російською федерацією та її повномасштабного вторгнення в Україну.

Ключові слова: путін, геополітика, холодна війна, росія, НАТО.

Агресивна політика в. путіна щодо Заходу та НАТО має давнє підґрунтя й історичну еволюцію. На початку політичної кар'єри на посаді президента його протиставлення росії Заходу переважно було завуальоване поширенням так званого дискурсу навколо наративів щодо занепаду «двополярного» світу після холодної війни, неспроможності «однополярного» глобального порядку, що нібито нав'язували Сполучені Штати Америки, й необхідності

встановлення «багатопolarity / поліцентричності» на планеті [2; 3].

Для оприлюднення свого узагальненого бачення нового світового порядку та місця й ролі в ньому російської федерації в. путін обрав сцену Мюнхенської конференції з питань політики безпеки, яка проходила 10 лютого 2007 року. Майже без узагальнених політико-дипломатичних преамбул він перейшов до теми сучасної світової рівноваги у власних редакції та розумінні. Російський керманіч категорично заявив, що «для сучасного світу однополярна модель не лише неприйнятна, а й узагалі неможлива» [1]. Аргументів було наведено два: за одноосібного лідерства в сучасному світі не вистачатиме ні військово-політичних, ні економічних ресурсів; сама модель не працює, позаяк в її основі немає і не може бути морально-матеріальної бази сучасної цивілізації.

В. путін також звинуватив США в односторонніх і нелегітимних діях, які не лише не розв'язали жодної проблеми, а й стали генератором нових людських трагедій та осередків напруження. Він закинув Сполученим Штатам «гіпертрофоване застосування сили в міжнародних справах, військової сили, що занурює світ у вир послідовних конфліктів», і як наслідок — стає неможливим їхнє політичне розв'язання; обвинуватив їх у зневазі основоположних принципів міжнародного права й у тому, що окремі норми та, по суті, вся система права однієї держави, насамперед Сполучених Штатів, переступили свої національні кордони в усіх сферах — економічній, політичній, гуманітарній — і їх нав'язують іншим країнам [1].

З огляду на висловлене вище в. путін погрожував світу катаклістичною перебудовою озброєнь і пожвавленням тяжіння низки країн до володіння зброєю масового знищення. Згадуючи принципово нові загрози, про які було відомо й раніше, однак котрі нині стають глобальними, як-от тероризм, в. путін висловив переконання: «Ми підійшли до того граничного моменту, коли маємо серйозно замислитися над всією архітектурою глобальної безпеки» [1]. Фактично ж це звучало як ультиматум до перегляду світової системи безпеки та місця в ній росії.

Отже, президент рф вимагав «пошуку розумного балансу між інтересами всіх суб'єктів міжнародного спілкування», покликаючись на «міжнародний ландшафт», який відчутно і швидко

змінюється внаслідок динамічного розвитку низки держав і регіонів [1]. Також він, тонко маніпулюючи потенційною небезпекою дестабілізації міжнародних відносин, торкнувся теми «очевидного застою» у сфері роззброєння. Йшлося, зокрема, про заборону військово-космічних розробок, забезпечення наступності процесу скорочення ядерних озброєнь на стратегічних носіях, розгортання елементів системи протиракетної оборони в Європі, дотримання Договору про нерозповсюдження ядерної зброї та багатостороннього режиму контролю за ракетними технологіями тощо. В. путін також обурювався з приводу появи в Болгарії та Румунії так званих легких американських військових баз: «Отже, НАТО висуває свої передові сили до наших державних кордонів, а ми, строго дотримуючись умов Договору, ніяк не реагуємо на ці дії» [1].

Врешті російський очільник завершив свою 32-хвилинну промову тим, чим і був просякнутий увесь його виступ, — ультиматумом світовому співтовариству, що рф, якщо буде потрібно, нехтуватиме міжнародними нормами і зобов'язаннями: «Росія — країна з більш ніж тисячолітньою історією, і практично завжди вона мала привілей вести незалежну зовнішню політику. Ми не маємо наміру зраджувати цій традиції і сьогодні» [1].

Ця промова в. путіна стала вихідною точкою нової холодної війни, яку росія, що зміцніла («встала з колін». — *Авт.*) на газота нафтодолари, оголосила США і Заходу.

Невдовзі після виступу в Мюнхені в. путін здійснив чергове політико-дипломатичне турне до країн Близького Сходу. Уже 13 лютого, перебуваючи в столиці Йорданії, Аммані, в контексті згадки про свою промову в Мюнхені він зауважував, начебто в москві дедалі частіше переконуються, що чимало напрямів, які обрали американці, багато інструментів, які вони застосовують щодо росії, спрямовані лише на одне — досягнення власних інтересів у відносинах із росією. До мюнхенських звинувачень в Аммані в. путін додав, що США почали використовувати уявну російську загрозу для вибивання додаткових грошей із Конгресу на військові потреби. Він також висловив уїдливу приємність із того, що в мюнхенській залі в першому ряду сиділи саме представники й Адміністрації, і Парламенту Сполучених Штатів, зокрема сенатори. Водночас російський президент указав і на свої очікування, мовляв, у США є люди, які його почують і

намагатимуться вибудувати з росією відносини на рівноправній основі та без менторського тону. Та, зрештою, в. путін, зважаючи на спонуки своїх мюнхенських демаршів, обурювався, що систему балансу та відносин у світі, як він уважав, порушували вже давно [13].

А втім, кремль і далі залякував. В Огляді зовнішньої політики Російської Федерації від 27 березня 2007 року мзс рф осіб наголошало, що Україна є головним напрямом зовнішньої політики росії, а «становище російсько-українських відносин проєкціюється на процеси по всьому СНД і на європейському континенті загалом» [11]. Тож у мзс рф безапеляційно окреслили свої найближчі сфери впливу, основною з яких прямо визначили Україну. З цього приводу було надіслано й недвозначний сигнал у бік Альянсу, який, як визнавав в. путін, «залишається геополітичним і силовим чинником, що впливає на становище в сфері безпеки біля наших [російських. — *Ред.*] кордонів» [11]. Росія висунула Північноатлантичному альянсу й цілком відкриту ультимативну погрозу, навіть не загорнуту в дипломатичну обгортку: «Розширювальні плани НАТО (зокрема і щодо прискороного вступу Грузії, України), наближення військової інфраструктури до російських кордонів (створення баз у Румунії та Болгарії), нератифікування Угоди про адаптацію ДЗЗСЄ [Договору про звичайні збройні сили в Європі. — *Авт.*] неминуче ускладнюють наші відносини» [11]. Зазначу принагідно, що з липня 2007 року саме російська федерація запровадила однобічний мораторій на виконання ДЗЗСЄ, що фактично призвело до ліквідації найбільш дієвого механізму контролю над звичайними озброєннями в Європі [22].

Антинатовську тему росія знову активно форсувала 2014 року, коли окупувала і незаконно анексувала Крим, розпочала бойові дії на Сході України, приховано брала участь у війнах на Близькому Сході та таємно співпрацювала з «Ісламською державою». Тоді ж, попри надумані наративи про державний переворот у Києві, терор щодо російськомовних громадян чи «неонацистський київський режим», в. путін застосував формулу, за якою революції в Україні (Помаранчева і Гідності) були не лише інспіровані Заходом, а й спрямовані безпосередньо проти росії й інтеграційних процесів на євразійському просторі з метою розширення НАТО на схід та розміщення військової інфраструктури поблизу російських кордонів.

Санкції ж Заходу проти росії за її агресію 2014 року в Україні в. путін прирівняв до санкцій США і Заходу проти СРСР часів холодної війни, а стосовно України заявив, що західні партнери перетнули межу. «Наскільки потрібно втратити політичне чуття та почуття міри, щоби не передбачати всіх наслідків своїх дій. Росія опинилася на рубежі, від якого вже не могла відступити. Якщо до упору стискати пружину, вона колись із силою розіжметься. Потрібно пам'ятати про це завжди. Сьогодні необхідно припинити істеріку, відмовитися від риторики холодної війни і визнати очевидну річ: Росія — самостійний, активний учасник міжнародного життя, у неї, як і в інших країн, є національні інтереси, які потрібно враховувати та поважати», — безапеляційно вказував він Заходу [12].

Водночас в. путін знову застеріг НАТО від просування в Україну, назвавши її своєю історичною територією: «Ми проти того, щоб військовий альянс — а НАТО при всіх внутрішніх процесах залишається військовою організацією — господарював біля нашого паркану, поряд із нашим будинком чи на наших історичних територіях» [12]. Він також наголосив, що чудово усвідомлює наслідки і наміри, знає і готовий зіткнутися із зовнішньою протидією, проте не буде відступати, попри погрози Заходу санкціями. Водночас на нараді послів і постійних представників рф 1 липня 2014 року в контексті згадки про Україну в. путін принагідно вказав на потребу створення в Європі, а надто — на пострадянському просторі, своєрідної страхувальної сітки, щоб іракський, лівійський, сирійський та український прецеденти «не виявилися заразною хворобою» [20].

У парадигмі нових правил гри чи гри поза правилами в системі світового ладу провели й чергове засідання дискусійного клубу «Валдай» у Сочі, на якому в. путін поставив світове співтовариство перед історичним вибором, змушуючи усіх його зробити. «По-перше, зміна світового порядку (а явища саме такого масштабу ми спостерігаємо сьогодні) переважно супроводжувалася якщо не глобальною війною, не глобальними зіткненнями, то ланцюжком інтенсивних локальних конфліктів. І, по-друге, світова політика — це насамперед економічне лідерство, питання війни та миру, гуманітарної сфери, зокрема і права людини», — відверто натякав російський керманич [6].

Отже, згадуючи знову про так звану надійну страхувальну сітку, яка б уберегла світ від потрясінь, він намагався переконати

всіх, що наявна система глобальної і регіональної безпеки, яка нібито є ослабленою, роздробленою і деформованою, на це не здатна. І цю новітню сітку світової безпеки, на противагу домінації Заходу, зокрема США, як мали б усі здогадатися, сплітає саме він, в. путін, спільно з новим (із 2013 року. — *Авт.*) головою КНР Сі Цзіньпіном. Утім, диктатор в. путін уже зауважував, що світова однополярність була лише моментом, а однополярний світ виявився апологією, апологетикою диктатури (вочевидь США) і став некомфортним, непіднімним і важко керованим для самих Сполучених Штатів. Саме тому, мовляв, США намагаються відтворити подобу квазідвополярної системи задля реконструкції американського лідерства, а центрами зла замість СРСР визначили Іран (позаяк він прагнув здобути ядерні технології), Китай (як нібито першу економіку світу) та росію (як ядерну наддержаву). Так в. путін указав на своїх союзників, які об'єднувалися для руйнування наявного правопорядку, лише підмінив, за звичкою, поняття у процесі риторичних маніпуляцій. У цьому річищі він звинуватив Захід у відродженні холодної війни, яку насправді сам і оголосив тому ж Заходу 2007 року в Мюнхені.

В. путін фактично агітує, щоб у новій поліцентричності країни гуртувалися навколо росії на системі взаємних зобов'язань і домовленостей, інакше ознаки світової анархії неухильно зростатимуть, зокрема й на стику геополітичних інтересів великих держав або ж на межі культурно-історичних, економічних, цивілізаційних «материків». Як лякалку і приклад він укотре навів Україну, де війна, за його словами, впливає на загальносвітовий розклад сил. І цей конфлікт, як попередив він, геть не останній. Як наслідок — подальше наростання глобального хаосу. В. путін безпосередньо вказує Заходу, урядам країн і цілим регіонам, які росія розглядає потенційно у сфері свого впливу, уникати необдуманих кроків, інакше «надії на мирний, стабільний розвиток виявляться небезпечною ілюзією, а нинішні потрясіння — початком краху світового порядку» [6].

Російський президент уважав, що насамперед слід було зупинити розширення НАТО на схід Європи і поза Північною Атлантикою. Саме тому він, розповідаючи про прийдешній поліцентричний (багатополярний) світ, постійно наголошував на тому, що глобальна система безпеки, адекватна сучасним загрозам, має бути побудована на суверенітеті держав і позаблоковій

основі [10]. На цьому в. путін акцентував уже з 2015 року, зокрема й на пресконференції 10 травня в москві за участю Канцлерки Федеративної Республіки Німеччина Ангели Меркель [9], а також 19 червня під час пленарного засідання XIX Міжнародного економічного форуму в Санкт-Петербурзі [14].

Російський президент цілеспрямовано і монотонно поширював ідеологему світового протистояння і глобального хаосу, до якого нібито ведуть планету США і Захід. Він учергове на засіданні Міжнародного дискусійного клубу «Валдай» розповідав про можливе згортання системи нерозповсюдження зброї масового ураження і початок нових перегонів озброєнь, звинувачуючи НАТО й виправдовуючи агресивну політику росії [7].

Із 2016 року зовнішньополітична тактика в. путіна стала здебільшого наступальною. Зокрема, посилилися звинувачення США щодо виходу з Договору про обмеження протиракетної оборони, а також було висунуто умови стосовно повернення до угоди про утилізацію плутонію, з якої москва вийшла в односторонньому порядку. В. путін хотів, аби війська НАТО повернулися до позицій, які вони займали до 2000-х років у Європі; щоби Вашингтон анулював «закон Магнітського» і водночас скасував санкції, які було накладено на рф із часу окупації та анексії нею Криму, ще й за це виплатив росії компенсацію [8].

Примітно, що на початку червня 2017 року на зустрічі з керівниками міжнародних інформаційних агентств у межах Петербурзького міжнародного економічного форуму в. путін обмовився, що русофобське НАТО руйнує стратегічний баланс у світі і просувається до російських західних кордонів. Там же він проговорився, що бажав би розвалу Альянсу [15]. 2018 року на черговому «Валдаї» в. путін побіжно пояснив свою фразу «А навіщо нам такий світ, якщо в ньому не буде Росії?». Її було висловлено в контексті того, чи готовий він використовувати наявну зброю, зокрема й масового знищення, для захисту своїх інтересів. І додав: «[...] ми як мученики потрапимо до раю, а вони просто здохнуть, бо навіть покаятися не встигнуть» [5].

Нова ескалація антизахідної політики росії відбулася у другій половині 2021 року. На дипломатичній нараді 18 листопада в. путін дорікнув Німеччині та Франції в тому, що вони сприяють «демонтажу» Мінських угод, а «західні партнери загострюють ситуацію постачанням Києву летального сучасного озброєння,

проведенням провокаційних воєнних маневрів у Чорному морі, та й не тільки в Чорному — і в інших регіонах, близьких до наших [російських. — *Авт.*] кордонів» [18]. За його словами, Захід не зважав на червоні лінії, про які заявляв кремль, і далі розширював інфраструктуру НАТО на схід (у Румунію, Польщу) та в Україну. Відтак, за словами в. путіна, Альянсу може спасти на думку влаштувати на західних кордонах росії «якийсь непотрібний конфлікт», а отже, мзс рф має неодмінно порушувати питання про те, щоб росії було надано серйозні довгострокові гарантії безпеки [18]. Кремлівський диктатор також звинуватив Євросоюз у відштовхуванні росії санкціями, недружніми діями і голосливими звинуваченнями, тоді як НАТО виявляє підкреслено конфронтаційний настрій, зламавши всі механізми діалогу.

Риторика в. путіна щодо «української кризи» також вказувала на майбутні зміни. У жовтні 2021 року рф відмовилася від участі в запланованому саміті Нормандської четвірки, тож було вирішено обмежитися переговорами на рівні очільників МЗС України, Німеччини, Франції та росії. Попри це, директор ЦРУ Вільям Бернс приїжджав до москви 1 листопада 2021 року, щоб попередити президента рф, що Сполучені Штати та їхні союзники готові озброїти Україну й запровадити руйнівні санкції проти росії, якщо вона вторгнеться в Україну. Вочевидь в. путін уважав, що Джо Байден блефує [27].

Зрештою 18 листопада 2021 року в. путін на засіданні колегії мзс рф публічно виголосив ультиматум державам НАТО з вимогою надати росії гарантії безпеки та зобов'язати Україну не вступати до Альянсу. 30 листопада на інвестиційному форумі «Росія кличе» він заявив про так звані червоні лінії для України, які полягали у вимозі не надавати їй сучасних видів озброєнь. Такі ж заклики прозвучали в кремлі й 1 грудня — на церемонії вручення Вірчих грамот у присутності двадцяти новоприбулих послів іноземних держав: «Нам потрібні саме правові, юридичні гарантії, адже західні колеги не виконали взяті на себе відповідні усні зобов'язання. Зокрема, всім відомо про усні запевнення в тому, що НАТО не розширюватиметься на схід, але все було зроблено точно навпаки» [23].

7 грудня 2021 року наведені вище вимоги щодо «гарантій безпеки» знову прозвучали під час відеоконференції президентів США та росії, а вже 15 грудня представник президента рф Юрій

Ушаков передав представниці Держсекретаря США Карен Донфрід перелік вимог із гарантій безпеки та проект Угоди про заходи забезпечення безпеки Росії та держав-членів Організації Північноатлантичного договору [19]. За два дні, 17 грудня, на сайті мзс рф було опубліковано ці документи (проекти домовленостей): «Договір між Російською Федерацією і Сполученими Штатами Америки про гарантії безпеки» та «Угоду про заходи забезпечення безпеки Російської Федерації та держав-членів Організації Північноатлантичного договору» [4; 21].

18 грудня мзс росії знову публічно висунуло ультиматум НАТО, поставивши перед ним дилему: або пристати на російський проект «гарантій безпеки», або ж мати справу з військово-технічною альтернативою, що фактично означало відкриту погрозу війни. Деякі західні політологи припускали, що росія свідомо висувала нереалістичні ультимативні вимоги, щоб забезпечити дипломатичне відволікання для збереження військового тиску на Україну. З огляду на це американський аналітик Майкл Кофман назвав путінські ультиматуми «димовою завісою», а британський політолог Сем Грін — «декларацією», а не основою для переговорів [32].

Проект договору між російською федерацією та США, зокрема, передбачав виконання таких вимог:

- відмову США від створення військових баз у державах колишнього СРСР і припинення будь-якої військової співпраці з ними;
- зобов'язання США унеможливити подальше розширення НАТО на схід та не приймати до Альянсу держави колишнього СРСР;
- росія та США не розгортатимуть ракет середньої та меншої дальності в місцях, звідки вони можуть вражати цілі на території іншої сторони;
- зобов'язання сторін не розгортати ядерної зброї за межами своїх кордонів;
- повернути зброю поза національними територіями, яку було розміщено там раніше;
- ліквідувати інфраструктуру для розгортання ядерної зброї поза національною територією;
- не проводити навчання з відпрацюванням застосування ядерної зброї;

- не навчати військових і цивільних осіб із неядерних держав застосовувати ядерну зброю;
- унеможливити польоти важких бомбардувальників поза своїм повітряним простором і розташування бойових кораблів поза національними водами, звідки вони можуть вражати цілі на території іншої сторони;
- зобов'язання сторін не втручатись у внутрішні справи одна одної, включно з відмовою від підтримки організацій, груп та окремих осіб, які обстають за «неконституційну зміну влади», а також від будь-яких дій, які мають на меті зміну політичного чи соціального устрою однієї зі сторін [4].

Проект угоди російської федерації з НАТО передбачав такі зобов'язання:

- виведення з території країн, які стали членами НАТО після 1997 року, всіх збройних сил і згортання військової інфраструктури іноземних держав, які там з'явилися протягом наступних років;
- унеможливлення подальшого розширення НАТО, зокрема і приєднання України та інших держав;
- відмова Альянсу від будь-якої військової діяльності в Україні, державах Східної Європи, Закавказзя та Центральної Азії;
- сторони «не розглядають одна одну як супротивників» і зобов'язуються «мирно розв'язувати всі міжнародні суперечки, а також утримуватися від будь-якого застосування сили»;
- з метою «виключення виникнення інцидентів» сторони мають відмовитися від проведення військових навчань та інших дій «понад бригадний рівень» в узгодженій прикордонній смузі;
- створити «гарячі» лінії для екстрених контактів між росією та НАТО [21].

Основну вимогу рф — припинити розширення НАТО на схід — Альянс і США відхилили, стверджуючи, що росія не повинна мати вето на його розширення, а НАТО має право визначати власну військову позицію, захищаючи політику відкритих дверей як фундаментальний принцип організації [32]. У відповідь на проекти договорів Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що будь-який діалог із кремлем «також повинен враховувати стурбованість НАТО щодо дій Росії, базуватися на головних принципах і документах європейської

безпеки та відбуватися з консультуванням з європейськими партнерами НАТО, такими як Україна». Радник США з національної безпеки Джейк Салліван додав, що США дотримуються принципу «нічого про вас без вас» у формуванні своєї зовнішньої політики в Європі [31].

Утім, в. путін уважав, що російська федерація та її сателіти досягнули силового паритету (балансу / співвідношення сил) і готові кинути виклик Заходу (НАТО), а «географією сили» для росії була Україна. Наставав новий етап російської тактики і стратегії діяльності на міжнародній арені, що провіщав не лише офіційний ультиматум США і НАТО наприкінці 2021 року, а й ухвалені того року зміни до Конституції рф та утверджена влітку Стратегія національної безпеки в комплексі з новою редакцією Концепції зовнішньої політики, яку анонсував в. путін [18].

2022 рік розпочинався вкрай напружено через маневри потужного угруповання російських військ уздовж кордонів з Україною, ультиматум, який росія висунула США і НАТО, а також достеменні відомості американської і британської розвідок про неминучий повномасштабний напад рф на Україну. Російський дипломат Борис Бондарев, який пізніше подав у відставку на знак протесту проти вторгнення росії в Україну, згадував, що проекти договорів (ультиматуми) шокували багатьох російських дипломатів і що він одразу ж назвав вимоги такими, які не підлягають обговоренню. Б. Бондарев також заявив, що під час вечері в межах двосторонніх переговорів США та росії щодо стратегічної стабільності в Женеві 10 січня 2022 року заступник міністра закордонних справ рф Сергій Рябков кричав на офіційних осіб США, зокрема і заступницю Держсекретаря Венді Шерман, мовляв, «[Росії] потрібна Україна» і що вона «нікуди не піде без України», грубо вимагав, щоби делегація США «вийшла зі своїми речами [до кордонів 1997 року]» [25]. Упродовж кількох тижнів високопосадовці США провели понад 180 зустрічей з європейськими колегами щодо ультимативних вимог росії, розробивши спільну відповідь НАТО і США, яку схвалив Президент Дж. Байден [26].

Низка січневих перемовин (10 січня — між США і рф у Женеві; 12 січня — у форматі Ради НАТО — росія в Брюсселі; 21 січня — під час зустрічі Державного секретаря США Ентоні Блінкена і міністра закордонних справ рф Сергія Лаврова в Женеві) не

дали жодних обнадійливих результатів щодо порозуміння позицій та охолодження агресивних намірів російської федерації. 19 січня Президент США Дж. Байден заявив, що, на його думку, росія вторгнеться в Україну [24; 28].

26 січня 2022 року НАТО і США оприлюднили офіційну відповідь росії, в якій відкинули її вимоги щодо України — ніколи не приєднуватися до НАТО — і до Альянсу — вивести свої сили зі Східної Європи [29]. Натомість вони закликали росію відкликати війська з України, Грузії та Молдови й обговорити потенційний «механізм прозорості» для перевірки відсутності американських крилатих ракет «Tomahawk» на двох об'єктах «Aegis Ashore» в Румунії та Польщі в обмін на такий самий «прозорий» підхід до двох баз наземних ракет у росії [30]. Інші напрями, які було запропоновано до обговорення, — це потенційне відновлення Договору про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності та нові взаємні правила, що обмежували б розмір і місця військових навчань [26]. Російські дипломати були «приємно» здивовані пропозиціями і вважали, що вони можуть досягнути домовленостей, які зміцнять російську безпеку, однак в. путіна це абсолютно не цікавило [25].

8 лютого під час пресконференції за підсумками російсько-французьких переговорів в. путін посилив свою ворожу риторику, заявляючи, що НАТО «продовжує накачувати Україну сучасними видами озброєнь, виділяє значні фінансові ресурси на модернізацію української армії, направляє військових фахівців та інструкторів». Він укотре повторював, що росія категорично проти розширення НАТО на схід і лякав світ, що Україна з Альянсом атакуватиме Крим, Донбас і росію. «Або якщо НАТО — мирна організація, що ж тоді поганого в поверненні до інфраструктури НАТО на момент укладення договору Росія — НАТО 1997 року. Ось, будь ласка, і ми створимо умови для підвищення довіри та безпеки», — облудно брехав в. путін і знову висував умови, які на ту пору вже неможливо було виконати [17].

Водночас він лякав світ ядерною війною, в якій не буде переможців, і в пориві, близькому до істерики, стверджував, що в російських пропозиціях НАТО і США не було жодного пункту, який неможливо виконати. Він обурено брехав, що у відповіді на його ультиматум по жодному пункту не було «ні» чи «так». Поза сумнівом, в. путіна бісило, що Захід не злякався його погроз.

Майже те саме прозвучало й 15 лютого під час пресконференції за підсумками російсько-німецьких переговорів. В. путін лютував, кажучи: «Ми чуємо, що Україна не готова сьогодні до вступу в НАТО, ми знаємо цю тезу. І відразу стверджують, що її завтра не приймуть. А приймуть тоді, коли її підготують до цього?». А потім багатозначно висловив сподівання, що стурбованість росії Захід почує і сприйме серйозно. На це Олаф Шольц зауважив: «Побажання сформульовані, НАТО відповіло позитивно — інакше, ніж хотілося б іншій стороні, але це слід використовувати як базу для просування вперед» [16].

17 лютого мзс рф опублікувало відповідь, у якій заявило, що пропозиції НАТО і США не є «конструктивними» і Захід продовжує ігнорувати «червоні лінії та основні інтереси безпеки» російської федерації. Ба більше, відомство погрожувало, що США і НАТО відповідатимуть за це через вживання з боку росії «військово-технічних заходів» [30]. Невдовзі, 24 лютого 2022 року, росія розпочала тотальну війну проти України, що водночас означало й новий виклик в. путіна НАТО загалом і США зокрема стосовно його вимог перерозподілу сфер впливу в Європі та світі.

Кремлівська ідеологема демонтажу однополярного світу та новітня гранд-стратегія зовнішньої політики росії щодо руйнації наявної глобальної системи безпеки одним із наріжних каменів завжди розглядала завоювання Україною та повернення її в сателітну орбіту рф. Із розв'язанням тотальної війни супроти України росія кинула екзистенційний виклик Заходу (НАТО) й через так зване поборення однополярного світу та формування багатопольярної (поліцентричної) його конфігурації розпочала гібридне руйнування світового порядку та усталених систем глобальної безпеки і міжнародного права — в умовах ескалації нової холодної війни і розпалення низки регіональних війн на тлі поширення планетарної політичної й економічної фрагментації та керованого хаосу.

1. Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности // Президент России. 10 февраля 2007.
2. Гай-Нижник П. «Однополярність» і «багатопольярність» світу: наративи публічних маніпуляцій В. Путіна (2000–2008 рр.) // Політичні дослідження. № 2 (8). С. 116–136.
3. Гай-Нижник П. «Однополярність» і «поліцентричність» світу: наративи публічних маніпуляцій президента РФ Д. Медведева (2008–2012 рр.) // Український політико-правовий дискурс. № 7. URL: <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/112>

4. Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о гарантиях безопасности // Министерство иностранных дел Российской Федерации. 17 декабря 2021.
5. Заседание дискуссионного клуба «Валдай» // Президент России. 18 октября 2018.
6. Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай» // Президент России. 24 октября 2014.
7. Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай» // Президент России. 22 октября 2015.
8. Заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай» // Президент России. 27 октября 2016.
9. Заявления для прессы и ответы на вопросы журналистов по итогам встречи с Федеральным канцлером Германии Ангелой Меркель // Президент России. 2015. Май 10.
10. Мы преклоняемся перед всеми, кто насмерть стоял за каждую улицу, каждый дом, каждый рубеж Отчизны // Президент России. 9 мая 2015.
11. Обзор внешней политики Российской Федерации // Министерство иностранных дел Российской Федерации. 27 марта 2007.
12. Обращение Президента Российской Федерации // Президент России. 18 марта 2014.
13. Ответы на вопросы российских журналистов по завершении визитов в страны Ближнего Востока // Президент России. 13 февраля 2007.
14. Пленарное заседание Петербургского международного экономического форума // Президент России. 19 июня 2015.
15. Пленарное заседание Петербургского международного экономического форума // Президент России. 2 июня 2017.
16. Пресс-конференция по итогам российско-германских переговоров // Президент России. 15 февраля 2022.
17. Пресс-конференция по итогам российско-французских переговоров // Президент России. 8 февраля 2022.
18. Расширенное заседание коллегии МИД // Президент России. 18 ноября 2021.
19. Россия передала США предложения по гарантиям безопасности для России // Forbes. 15 декабря 2021.
20. Совещание послов и постоянных представителей России // Президент России. 1 июля 2014.
21. Соглашение о мерах обеспечения безопасности Российской Федерации и государств-членов Организации Североатлантического договора // Министерство иностранных дел Российской Федерации. 17 декабря 2021.
22. Указ Президента Российской Федерации «О приостановлении Российской Федерацией действия Договора об обычных вооруженных силах в Европе и связанных с ним международных договоров» // Официальный интернет-портал правовой информации. 13 июля 2007.
23. Церемония вручения верительных грамот // Президент России. 1 декабря 2021.
24. Talmazan, Y., Chistikova, T. and Finn, T. (2022) 'Biden predicts Russia will invade Ukraine', *NBC News*, 19 January. Available at: <https://www.nbcnews.com/news/world/blinken-ukraine-russia-attack-short-notice-invasion-fears-mount-rcna12691>
25. Bugayova, N., Stepanenko, K. and Kagan, F. W. (2023) 'Weakness is Lethal: Why Putin Invaded Ukraine and How the War Must End', *Institute for the Study of War*, 1 October. Available at: <https://understandingwar.org/backgrounder/weakness-lethal-why-putin-invaded-ukraine-and-how-war-must-end>

26. Crowley, M. and Sanger, D. E. (2022) 'U.S. and NATO Respond to Putin's Demands as Ukraine Tensions Mount', *The New York Times*, 26 January. Available at: <https://www.nytimes.com/2022/01/26/us/politics/russia-demands-us-ukraine.html>
27. Entous, A. and Schwirtz, M. (2024) 'The Spy War: How the C.I.A. Secretly Helps Ukraine Fight Putin', *The New York Times*, 25 February. Available at: <https://www.nytimes.com/2024/02/25/world/europe/cia-ukraine-intelligence-russia-war.html>
28. Harding, L., Roth, A. and Borger, J. (2022) 'Joe Biden thinks Russia will attack Ukraine – but will face a “stiff price”', *The Guardian*, 20 January. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/19/russia-could-act-against-ukraine-at-any-moment-says-us>
29. Arbide Aza, H. and González, M. (2022) 'US offered disarmament measures to Russia in exchange for deescalation of military threat in Ukraine', *EL PAÍS*, 2 February. Available at: <https://english.elpais.com/usa/2022-02-02/us-offers-disarmament-measures-to-russia-in-exchange-for-a-deescalation-of-military-threat-in-ukraine.html>
30. Institute for the Study of War (2022) 'Indicators and Thresholds for Russian Military Operations in Ukraine and/or Belarus', 17 February. Available at: <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISW%20Ukraine%20Indicators%20Update.pdf>
31. Al Jazeera (2021) 'Russia demands Ukraine, ex-Soviet nations be barred from NATO', 17 December. Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2021/12/17/russia-demands-ukraine-ex-soviet-nations-barred-from-nato>
32. Tétrault-Farber, G. and Balmforth, T. (2021) 'Russia demands NATO roll back from East Europe and stay out of Ukraine', *Reuters*, 17 December. Available at: <https://www.reuters.com/world/russia-unveils-security-guarantees-says-western-response-not-encouraging-2021-12-17>

Pavlo Hai-Nyzhnyk,

Doctor of History,

Leading Researcher of the I.F. Kuras

Institute of Political and Ethno-National Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine

VLADIMIR PUTIN'S TWO ULTIMATUMS TO NATO as key phases of the announcement (2007) and escalation (2021) of the new cold war between russia and the West

Abstract. The article examines russia's aggressive policy towards NATO in general and the United States in particular in the context of its rhetoric on dismantling the so-called 'unipolar' world and the demands for transformation of the established security system, especially on the European subcontinent. We are talking about two of putin's ultimatums that have become a marker of russia's grand strategy in foreign policy. The first of them was an ultimatum to NATO, delivered in putin's speech on 10 February 2007 at the International Security Conference in Munich, which effectively announced the beginning of a new Cold War between russia and the West.

He accused the United States of an almost unrestrained, hyperbolic use of force in international affairs, military force, force that plunges the world into a whirlwind of successive conflicts, making political solution impossible. He also accused America of disregarding the fundamental principles of international law. In the end, the russian president concluded his speech with an ultimatum and warned the international community that russia would disregard international norms and obligations if necessary. Putin's speech became the starting point of a new Cold War, which russia declared to the United States and the West.

The second ultimatum was documented and handed over to the US Secretary of State's representative on 15 December 2021 in the form of a list of security requirements for russia and a draft Agreement on measures to ensure the security of the russian federation and member states of the North Atlantic Treaty Organization.

Russia's main demands were the withdrawal from the territory of countries that became NATO members after 1997 of all armed forces and military infrastructure of foreign states that have appeared there in the following years; the exclusion of further NATO expansion, including the accession of Ukraine and other states, etc. In fact, this ultimatum was a prelude to the escalation of the confrontation between the so-called West and the russian federation and its full-scale invasion of Ukraine.

Keywords: vladimir putin, geopolitics, Cold War, russia-NATO.